

մանց, պատերու, կեանքին ընկերական օւրանական ճուղը շարիւրներուն թագաժողատիկ բռնութիւն տակ։ Միջքերիվիչ ինչ մըն է, եւ իբրեւ այն շահեկան։ Տաթախեղիքի ամառը մըն է, որուն մէջ ամէն ազգի եւ ամէն վիճակի մարդիկ եզրայր մը պիտի գտնեն։ Միջքերիվիչ, հաստեման օծուած միտք, կրօնը եզրայր կը տեսնէր Ազատութեան, ու կը կարծէր Կրօնաքին վրայ կրթնելով յաղթական զարդնել Ազատութեան դատը։ Տաթախեղիքի, թաք կենէն, ու թուր ուսն ուր զրազէտները, մինչեւ Պաքստին ու Քրաթթիքին անխնայականները, (յայտ ի թաղութիւն ու Միջքերիվիչի զրուխեանը զարձաւ եւ միտքեղական ազատասիրութեան ուր թարգման մը հանդիսացաւ) աւելի ճիշդ տեսան, աւելի հաստատարիմ եղան զարուես ողբին, Կրօնը ու Բնութիւնը նոյնացուցին ու Ազատութեան յաղթանակը ցուցուցին թաղաքական, կրօնական, բարոյական, ընկերական բոլորակող չին կարգուսարքին տապալմանը մէջ, եւ ռուս ժողովուրդը, որ ամենէն վայրագ ճանապարհին մէջ լսելի լսանքն արտադրած է, առեւ միանգամայն ամենէն անկախակող ու բռն յեղափոխականները, Այդ ժողովուրդը անտարակաւեղի կերպով կոչուած է մարդկութեան ընդհանուր ազատարարութեան գործին մէջ ու մենակարեւոր գիւր մը կատարել։ ան պիտի «գործէ» ինչ որ իր մեծ բանաստեղծը, Տաթախեղիքին «Երազեց» ու «զգաց» — Բայց Միջքերիվիչ, իր մարտիրոսի արեւնապակովը, իր գէմբին մեծ տօգունութեամբը որ հրեշտակներուն զուգիւր կը չլինէն, այն ամբողջ գերեզմարուոր շողջողումովը որ կը ծագի իր գործին գեղնած էջերէն, ունի գեղեցիկութեւն մը մասնաւորապէս վրդովել, մեր դարուն տեղացու եռուցեմանը մէջ իր երկայն սպիտակ հանձարովը մինաւորիկ կանգուն, վաղնջական, եղբրական ու եղական, ինչպէս մարգարէ մը անցեալէն արթնցած, ինչպէս գերեզմանէն ցառեած ուրուական մը։

ԱՐՏԱՆ ԶՈՊԱՆԵԱՆ

ՄԻՋՔԵՐԻՎԻՉ

1798—1855

—o—

Լեւոնտան այս տարի կը րօնէ նարեկաւ մակը իր սեծագոյն բանաստեղծին, անոր զոր իր ազգային բանաստեղծը կը նշկաւ, Առամ Միջքերիվիչին և Երկու միշտակարան կանգնուեցան ի պատիւ անոր, մէկը՝ Բարձրակ, միւսը՝ Վարդուկան։

Միջքերիվիչ ծնած էր, 1798 զեկտեմբեր 23ին, Լիթւանիոյ Նովոկրոտեկ գաւառին Զառցիս թաղաքը, այդ լեւականը եւ անտառներու երկրին մէջ որուն մեծաշուք եւ նկարագրող գաղափարականները խորին ազգայնութեւն մը գործեցին իր դատանեկան երեւակայութեանը վրայ, եւ որուն հաստատարներն աւելեւեղեցին իր գործերուն մեծ մասին մէջ կը ցոյանան իր հայրը, լեւական փառք ազնուականութեւն, փաստաբանի պաշտօն կը վարէր, երեսնամարդ հաստակին մէջ յարաբերութեւն տեսցաւ այդ թաղի միտքողներու եւ ինտեստաներու ընկերութեան հետ, զոր այնքան գաւառայի կերպով նկարագրած է իր Գարն Բաքիւնին մէջ լսելի լսանքն էջերուն մէջ։

Յոս Գարնիկ Նովոկրոտեկ, ուրուականներու, լեւոնտայիկերու պատմութիւններով օքսթանցաւ, Հաստատար անոնց ինչպէս ամեն ազգայն կը հաստատար, թայց իր հաստաքը անորմէ կանէն աւելի տեսեց, երազներու, վաճառութեան, բարի ու չար երեւոյթներու զառափառը մինչեւ մեր իր միտքը նայածից, ճարտարական անհատականութեան թաղ, որ այնքան մեծ Նովոկրոտեկ գաւառն է, իր մեր տեսնելը, եւ ինքեւս տեսնող մը ինքեւս տեսնող միտքեղականութեւն արեւ չկրցաւ գերեզման, Լեւոնտայիկան համար իր գործին մէջ լսելի լսանքն, անհրաժեշտ է Միջքերիվիչին հաստատարները ուսումնասիրել, ինչպէս մեր պարթեւ գեղեցիկներուն մօտ մը կը տեսնենք, եւ ինքեւս տեսնող պատմութեան այդ հաստաքը շատ ընկալի կերպով կը թաղադրուէր խաղաղամտ կարծիքովութեւն մը եւտ։ Միջքերիվիչ իր մօրին մասնաւորապէս էր Աստուածածնին համար անկեղծ բարեպաշտութեւն մը, ան իր գեղեցիկ ազգայնութեւն իր ժամկեականութեան տարօրէն շրջանին ան է մուսան զոր կ'ոգէ իր Պարսկ Թաղեմանի օգիւրդ։

Յիւրաքէ կր, որ կը համարուարեւ դաշտաւ գնեւթովան, որ Եսթրա Յրամայի գրած վրայ կը հաստատար, գուն որ Նովոկրոտեկի գեղեցիկ եւ տաք հաստաքիմ ժողովուրդը կը պաշտպանէ, անորմէ ազգայնութեան՝ դուն Տրաքեղ առողջութեան ինքի գարնեցիկ իր արտասուածք մարդիկ զու ծառայութեանը ներքեց, ու կիսամեծ աշք թայց, եւ նոյն օրն իւր թաղը կը թայց զու սրբաբանիք սեծ երթալ շնորհակալ ըլլալ Աստուծոյ՝ կանգն ինքի պարզեւուն համար Արարեւ ալ մեծ մեր հայրենիքին պիտի գարնեւն... Տա' ի իմ ցաւած Տաթի գեղ կ'ոտարանայ այն ըլլալեղը, գեղ կ'անաղաղեղ մարդաբանները որ հեռուն կապուած լինեմէն վերեւ կը տարածուին...

Այս բարեպաշտութեան հետքը Միջքերիվիչի քերթնածններն շատերուն մէջ կը շարունակէ երեւնալ։ Միջքերիվիչ ամէն բանէ առաջ կրօնական պարագներ կատարող կարծիք մը եղաւ, Այն թուականին ուր իր կեանքը կը սկսէր, Լեւոնը չէին ուզեր իրենց նարեկներն լուծի թակ մնալը իրեն վերջնական իրողութեւն մը նկարագրելու համարեղից, Յուսացած էին թէ Գրադնական յեղափոխութեանը, որ

Երևտասարդ բանաստեղծները ոչ իրենց ուսանաւորներով ոչ ալ իրենց տարփանքներովն է որ պարտասիրին կ'ապանովնեն, 1819ին ԱստաՄիցքեթի վրէժնոյն զիննադիրներին մէջ ուսուցիչ անուանեցաւ, 1822ին հրատարակեց հաւաքածոյ մը պալլադներու եւ անմահներու, մեծ մասամբ Մարիպաի ներշնչմամբ տակ գրուած, եւ 1823ին՝ հատոր մը որ կը պարուանակէր Նախահայրերու երկու մասերը եւ Կրտսէրներու, Պալլադները նորութիւն մըն էին լեւական բանաստեղծութեան մէջ, անոնք կ'երգէին ժողովրդական աւանդութիւններ ուրիշ գրական գիւցազներու ու գիցազնայեւրու հետ ո եւ է անշնութիւն չունէին, չըրգանակ մը մէջ որ ամանապէս ժողովրդական հաւատարմութիւնն անուանւած էր, Միասինները (Նախահայրեր) տեսարանի վրայ կը գնէին նոյն ինքն քանատեղծը եւ Մարիպաի համար աւորուեցած գծադր սիրոյն զլինաւոր գրուածքներ, խարուած սիրահարին ողբը բանաստեղծութիւն մէջ յաւեռնական մոթիկ մըն է, Դասականները եղբերգիկ կամ հովուերգիկ հասարակ ձեւը պիտի գոծածէին, Միցքեթի ինչ նոր չըմանակ մը կը փնտրէր յաւեռնական զգացումներու համար, Դասականները լիթուանական ժողովրդին ֆոլքլորին մէջ, Սպիտակուսներէնով ու բոլոնիէնով, Միասին բարդ «Նախահայր, մեռել» կը նշանակէ, Միասիններու տօնը, ամբողջութիւնն է այն արարողութեանց զոր գիւցազները կը կատարեն ի պատիւ մեռելներուն, Եկեղեցին կը դատաւարած այդ արարողութիւնները, բայց դեռ չէ կրցած ցնցել ժողովրդական անապայտութեանց ցնորական չըմանակին մէջ, յուսանատարահարը կ'երեւայ նախ ուրուականի, յետոյ գիւցազնաց մուրաւ ձգնաւորի ձեւով, վերջապէս՝ Կրտսէրով անունով, Կրտսէրով տիկին տը Գրիւտների Վալետի վէպին հերոսին անունն է, Մարիպա այդ անունը չէր մոռցած, եւ բանաստեղծը դիտմամբ զայն ընտրեց որպէս զի այդ անունն ինքն իսկ ըլլալը դիւրաւ գուշակուի, Պէտք է խորհիլ որ այդ վէպին տեսարանը կ'անցնի շատ փոքրիկ թատերաբեմի մը վրայ եւ թէ լիթուանիոյ քաղաքներուն ու աւաններուն մէջ ամէն մարդ գիտէր Աստաի եւ Մարիպաի գծադր մըր, ինչպէս Վեցարի մէջ ամէն մարդ Նարյոթի պատմութիւնը գիտէր, Արդէն Մարիպա, որչափ գիտեցէ, դժգոհ չէր այն փառքն զոր բանաստեղծը կը պատրաստէր իրեն համար, Սլաւ ու գերման ժողովուրդները այդ փափուկ խնդիրներուն վրայ մենէ տարբեր գաղափարներ ունին:

Ուրիշն Նախահայրերուն մէջ, թատերական ձեւերով տակ մասնաւոր տրամախօսական դրուագի ձեւով, Միցքեթի վրէժնոյն պատմութիւնը ի հանդէս էր բերէ, Ծնածալ մը նախերգանքի մէջ կը ներկայանայ վամպիր ու, ուրուական մը որ զատապարտուած է ամէն տարի մեռելոց օրը արթննալու եւ լոյս աշխարհ ելլելու ստուերն

է երկտասարդի մը որ, ինչպէս Կեօթէի վերջերէ, իր ձեռքովն ինքզինքը սպաննած է, Կը պատմէ, տարտամ բայց ժամանակակիցներուն համար Բաւական գիւրահակահայր բացատրութիւններով, իր ողբերգական տարփանքներուն պատմութիւնը:

Երբէ՛, Կ'ըսէր սիրուհւոյն, ներքէ՛ եթէ կը համարեակիմ գեղի գառնալ, եթէ ես՝ անցալի ուրաւա կանի կը յանգչեիմ: Ներքալ երջարկութիւնդ վաշտեիս եւ վրդովե՛ ... Թերեւս պիտի համար մտիկ ընել գերեզմանին անդիի կողմէն եկած ձայն մը, եւ հետեւի անցած օրերու յիշատակներուն՝ օրոնք կը նմանին սողալու եւ քաղէշներու որ անբակերտ վրայ կը փռեն իրենց կանաչադէ գրատեսիները:

Այդ ուրուականը Միասիններուն, մեռելոց տօնին արարողութեանը միջոցովը վերական չուած է, Բանաստեղծը նոյն իսկ այդ տօնը մեզի կը պատկերացնէ, ի տես կը բերէ մոգ մը, կախարդ մը, գեղարուկներով ու գեղջկուհիներով պայտարուած, Իրիկներն, ձառնուոր մը մէջ, իրենց հեթանոսական արարողութիւնները կը կատարեն: Եւ կը կատակած որ կղերին թոյլուութեամբ կամ նոյն իսկ մեղսակցութեամբ տեղի ունենան ատոնք, Ոգիներ կը վերակոչեն, Զեմ գիտեր թէ Միցքեթի վրէժնոյն գծած պատկերը համապատասխան է իր աշխարհով տեսածին կամ ձերուներէն լսածին, Զի համախայր լիթուանական ֆոլքլորին վրայ երեւածը նորագոյն հրատարակութեանց հետ, զոր տարիք ունեցայ աչքէ անցընելու, Այսպէս կամ այնպէս, կարեւոր է այս պարագային պատկերացնել ծանօթ առա՛ծը՝ Ամէն բան ներքի եւ քանաստեղծներուն ինչպէս նկարիչներուն Կիւսպարձի ոգուամերուն մէջ կ'երեւան ամէն տեսակ հոգիներ, երկրորդ կեանքին մէջ չափազանց փառքն ու տղոց հոգիներ որոնք չեն յաղողեր մինչեւ արքայութիւն բարձրանալ որովհետեւ աշխարհիս վրայ խիստ շատ հաճոյք վայելեցին, անողորմ աւատատիրի մը չարասանով հոգին զոր անօթութիւնն ու ծարաւը անշարդար կը չարարեն, ատենով աշխարհի վրայ պղծաբեւ իշխող աղերսիկ աղջկան մը հոգին որ հիմա՝ իբր պատիժ՝ դատապարտուած է յաւեռնապէս երկնքին ու երկրին միջեւ ծածանելու, յետոյ յովի ուրուական մը որ պատուած սիրտ մը ցոյց կուտայ եւ որուն վրայ արեւուն ալքը մը կը հոսի. այդ ուրուականը կը մեծի խօսիլ եւ կամ չարած մը ընել: Կը հետեւի պչրամոյ հովուուհին, կախարդը եւ հանդիսատեսներու պարը անոր եւ տեւէն կ'երթնան, կ'ըկնելով սա աղբը որ ամբողջ հատուածին կարծես լալորոթիքն է:

Ինչ պիտի տեսնէք, Ինչ պիտի տեսնէք:

Ինչ որ պիտի տեսնէք կամ մասնաւոր ինչ որ պիտի լսենք, յաւեռնական պատմութիւնն է տարաբար սիրահարին որ իր յուսախար տարփանքները կը վիպէ, կ'անձի գայն որ երեւակայական երջանկութիւն մը երազելու տուած է իրին՝ յետոյ զինքը ամենէն անգլիկ

յուսահատութեան մէջ ընկզմելու համար Այն ցաւերը զոր Միւսէ կը վտահի կարեկիրց մուսային, Միջգրեկիին հետքը զանտեղ կը յայտնէ գիւղական աւազներէց մը, որ սահմանած կը մնայ այդքան տարօրինակ խոստովանութեան մը լսելով: Կը խօսի ոչ միայն իբրեւ վշտակոծ սիրահար, այլ եւ իբրեւ միտութեամբ կան մը որ կը հաւատայ թէ զաղտնի կամ բարձրագոյն ուժեր կան բնութեան մէջ, «որ զանոնք ո՛չ քահանայներուն ո՛չ ալ գիտուններուն պիտի յայտնէ»: Այդ տարօրինակ ձեւերով ուխտաւորին մէջ, քահանան վերջի վ վերջոյ իր Կիւսթավ հին աշակերտը կը ճանչնայ, տիկին տը Քրիստների վէպին Կիւսթավը եւ որուն մէջ Ալեքսանդր Ա. ի կրող կոտ բարեկամունիին զփութարու պիտի կարեւար վերադառնել իր նախկին հերոսը: Կիւսթավի վրպուները ինքնակենսագրութեան հատկանշներն են: Միջգրեկիին իսկականացելը բաւական համարած են զանոնք արձակի վերածել՝ անոր կեանքին շատ մը էջերը վերահասողը համար: Միջգրեկիին իսկականացել են իսկականական է, կը շահագործուի միմիայն իւր գրուածքներուն ուր ինքը անձամբ դեր խաղացած է, իրեն չէ որ կարելի պիտի ըլլայ, ինչպէս Կէօթէին, «Ուլիպական» վերագրել տալ: Կիւսթավ իր խոստովանանքը կ'աւարտէ կըզբերին կողմէ արդիւրեւած հեթանոսական արարողութեանց ի նպաստ խնդրանքով մը: «Քահանայ, տո՛ւր մեզի Նախնայներու տօնը զոր եկեղեցին կ'ուզէ ջնջել» Բայց հեթանոսական տօն մըն է ատի, կը պատասխանէ խեղճ աւազներէց: Կիւսթավ կը պնդէ. ջերմ մտեւքը քրիստոնեայ մը ըլլալով հանդերձ, ժողովրդական աւանդութեանց գերբնականին հաւատարու իրաւունքը կը պահանջէ: Հոս ալ Միջգրեկիին է որ ինքզինքն իհնայող կը ըրեր: Ինքը կ'ուզէր անպատճառ պահպանել, քրիստոնէական վարդապետութեան հետ, այն հաւատարմութեան զոր եկեղեցին շատոնց դատաւարարած է եւ զոր գիտութիւնը հետզհետէ իր ձգտի հերքելու: Կրօնական պարտականութիւնները կէտ առ կէտ կատարող մըն էր խոստովանանք կ'ըլլար յասնի: Իր խոստովանանքները ըլլալով հետ իրեն հետ՝ Գերանիոյ, Անգլիոյ, Յիւստանայի ռոմանթիկ բանաստեղծները որ իրենց գոթներուն մէջ կը վրարկեն՝ զանացնէին միջին դարու առասպելական էականները, վամպիրներ, սրիֆեր, գնոմներ, ճիւներ, քսանութիւն ուրուականներ, այնպիսի հետեւ. էին այդ գրական նիւթամթերքի առարկաներուն հաւատալէ որչափ ժել կամ ժէ. դարու դասական բանաստեղծները՝ Մուսաներուն, Արամազդին կամ Փեդոսին: Ինչ որ Միջգրեկիին կը զանազանէ այդ ամենէն, այն անկեղծ հաւատքն է զոր կ'ընծայէ՝ մերթ ժուրորդական աւանդութեան արտագրութիւններուն, մերթ բորբոքեալ երեւակայութեան մը երազներուն: Կը հետեւի յայդորդարար Տիկին

տը Քրիստներին (Վալետի), Կէօթէին (Յուստոս եւ Վերքո), Պայրընին (Մանթրէոս եւ Կալիս) ժամբոյ Բիթիթերին, որմէ կ'առնէ իր քերթուածներին մէկուն բնարանը, բայց կարող էր ըսել Անտոն Շէնիէի պէս.

Եթէ Վարսովիայի պէս մեծ մայրաքաղաքի մը մէջ ժէ. դարու սկիզբում ծնած ու մեծցած ըլլար, անշուշտ ուրիշ կերպով պիտի գրէր. գրական բանաձեւերը իր գործին մէջ պիտի զգալ ըլլային, բայց Լիթուանիոյ մէկ փոքրիկ քաղաքին մէջ ապրած է, մանկութիւնը անցուցած է շատ նախնական գեղջուկ աղնուականներու, սնուկաշտ գիւղացիներու հետ: Անքան անկեղծ է որքան կրնայ ըլլալ տղայ մը որ կը հաւատայ ուրուականներուն որոնց հեքիաթներ իրեն պատմած են, եւ որ ի հարկին ինքը իսկ իրեն համար հեքիաթներ կը նկարէ: Հակառակ իր դասական կրթութեանը, սրտով ու երեւակայութեամբ կը մնայ միմիայն Լիթուանացի գեղջուկ մը: Գրական պարզ արուեստակու թեանքը մը չէ որ Նախնայներուն բնարանն առած է Շէքսպիրի հեշակաւոր երկտողեանը.

Շատ աւելի բան կ'ալ երկինքն ու երկին վրայ քան ինչ որ ձեր փիլիսոփայութիւնը կրնայ երազել:

Այս տողերը, կերպով մը իր ամբողջ կեանքին վարիչ առածը եղած են: Միշտ գիտութիւնը արհամարհած, երեւակայութիւնը պանծացուցած է:

Նախնայներէն զառ՝ որոնց վրայ յետոյ բանաստեղծը ուրիշ գրուածք մը պիտի աւելցըներ, Վիլնյայի մէջ հրատարակուած երկու հատորները կը պարունակէին դիւցազնեղբայրական քերթուած մը, Կրազինա, պալլադներու ռոմանսներ, եւ քնարական բանաստեղծութիւններ: Կրազինա պատմութիւնն է Լիթուանացի դիւցազնուհիի մը որ իր ամուսնոյն գրաւը կը հաղթի ու թշնամուցն հետ կոտելով կը մտնի: Այս քերթուածը Միջգրեկիին սակաւաթիւ առարկայական գործերէն մէկն է: Դիւցազնութեան զոտերը զոր Միջգրեկիին կ'աւանդէր ատով, չկրօնեցան. թերեւ Գրազինան է որ էմիլիա Բլաթերի անձնավորութիւնն ու սխրագործութիւնները ներշնչած է(*): պալլադներն ու ռոմանսները գերբնական, աղբյուրական ու ռուսական դրաքոցներու ազդեցութեան տակ գրուած են: Միջգրեկիին շատ զարնուած էր ժուգովաթիկ պալլադներուն, Լիթուանական աւանդութիւնները կը պատմին ատունը, ոմանք ուղղակի ժէ. դարուն սիրական դարձած ռոմանսներէն կը սերին: Միջգրեկիին առաջին հարուածով լծութափնց ազդեցութիւնը այն վարպետներուն

(*) Էմիլիա Բլաթեր զլեւուոր գրգորչներէն ու վարիչներէն մէկը եղաւ 1830 թուական ապտոմբուկեան:

տրանք իր բանաստեղծական սկզբնաւորութեանց առաջնորդները եղան։ Սակայն իր լուսաւորինչ պալլադները կրնան մրցիլ Կէօֆէի, Շիլլերի ու Վիկթոր Հիւկոյի պալլադներուն հետ։ Անոնց լիզուռն ձկուն, հարուստ, նըկարագող, ներգաշնակ է։ Անոնքսէ մին, Ռոմանթիքիս տիպոսով, գրական եւ փիլիսոփայական հաստիքի դասանութիւն մըն է։ Ազգայն մը աչքին իր մեծած սերահարը կ'երեւայ։ Բարեկամներն վրայ կը նետուի եւ մարտն կ'իյնայ։

—Այսքոյ մըն՝ մըքսէ, կը գոչն անսողները Անոր հոգն ապտեղ ըլլալու է։ Ժամն մօտն եկած ըլլալու է իր լուսն օրին՝ զոր ողջ եղած տունը ալ յետն օրին։

—Իւ ես (բանաստեղծն է որ կը խօսի) մտիկ ք'ընեմ ու կը հաւատամ։ Ք'արտասուեմ եւ շշարք մեր մը ք'ընեմ։

—Մտիկ ըրէ, աղիկ՝, կը գոչն ծեռուի մը ալ իր քարանդակ մին մէջ, ապահով եղիք որ իմ աչքս ու տկանքներս չեն կրնար սխալիլ։ Եւ ես թան մը չեմ տեսնոր մեր ըսածներէն։

(Ոգիները գիծովի հմարք մըն են, անմասնեան արգիւնք եղող քմայք մը։ Այս աղիկը կը բարդազուշէ եւ ամբողջ բանաստեղծութեան գէժ՝ կը հաճոյն)։

Ես կը պատասխանեմ՝ համարեա՞նք ի՞նչ։ —Այս աղիկը կը զգայ, և ալ մարդը կը հաւատայ փորագուստ գրագուստ ա հաւատքը չորս աւելի բան կը աղբիցեն ինչի քան գիտեալսին անիցներն ու ալքը։

(Դուռն գիտես մեծած ճշմարտութիւններ, որոնք աստիճան անմասն են։ շիլլերի մը մէջ, կամ աստեղծութեան պղզեւոր մէջ գաւա աշխարհ մը կը տեսնես։ Բայց չեն գիտեր կենդանի օրէնքները։ Դուռն հրաշք պիտի շտեմես։ սերտ տանջիք, որոնք մէջ նային)։

Գարեհարութիւն չունի գիտնալ թէ վերջին տաղը Կէօֆէին նմանողութիւն մըն է թէ ոչ։ Այդ տողը Միցըրիվիչի դասանանքը կ'ամբողջի։ Այդ գաղափարը պիտի կրկնէ մա՛նէն ձեւերով։

Գիտատի բանաստեղծին գործունէութիւնը յանկարծակի ընդհատեցաւ այն հալածանքով որուն ենթարկուեցաւ 1823ին լիթուանական երիտասարդութիւնը։ Ռուս հրապարտութիւնը կ'ապականչու յետիւն անգամ անգամ էր այն գաղտնի ընկերութեանց վրայ որոնք կ'ազդուէր էին ուսանողներուն մէջ։ Անոնք բաւական անվաճառ քանակ էին։ Բայց հայրենասիրութեան եւ հետեւաբար ըմբռնացման դպրոցները կը ձեւացնէին։ Միցըրիվիչի ձերբագրութեան տակմեր 23ին ի Գալիսիա եւ բանաստեղծացութիւն ի հին ընկերներէն շատերուն հետ Բարսեղեանց վանքին մէջ որ բանտի փոխառած էր։ Բանաստեղծներն զինակիր, ինչ որ նայն իսկ հաստատեցին նկարագրութիւննէն կարելի է դատել, յարաբերաբար բաւական մեղով եղաւ։ Երիտասարդները կաշառք կը կերցնէին զուհեզաններուն, ազատութիւն կը հաղորդակցէին իրարու հետ, կը հաւաքուէին՝ թէյ տեսնուաւ, այլիսանորթական երգեր երգելու համար։

Այս անակկալ զբաղողութիւնը կրիտասարգ բանաստեղծին հոգւոյն վրայ փրկարար ազդեցութիւն մը աւանգատ։ Իրեն մտքինը տեսաւ

արամատրուած սիրոյն տանգանքները, եւ իրեն յայտնեց թարգմադոյն մէր մը, հայրենիքին սէրը, զիւ մը իտեականացած հայրենիքի մը, զոր օր մը Միցըրիվիչ պիտի ներկայացնէր իրեն։ Թողար տաղը, իրեն ազգերուն Քրիստոսը, աշխարհի մեղքերուն համար մարտիրոսացած։ Իր բոլոր սերերուն մէջ, պէտք է միշտ կրկնել այս կէտը, միշտ միատիպեալ, հազարաբար, գերեզմարտ քան մը գանձուեցաւ։

ԼՈՒԻ ԼԵԺԷ

(Շարունակելի)

ՆԱԽԱՎԱՅԻՐ

—

ԵՐԿՐՈՐԻ ՄԱՍ — ՏԵՍԱՐԱՆ Բ.

ԳՐԱՐԱՅ, ԹԱՆԵՏԻ ԽՅՈՒՄԻՆ ԵՆԵՐԱԿԱՆԻՑ՝

Միտն'կ' . . ինչ պէտք ունիմ ամբողջին . ամբողջին համար կ'երգեմ եւ . ո՞վ է այն մարդը որ իմ երգերուս բովանդակած բոլոր միտածմանը պիտի կարենայ տալու . ո՞վ պիտի հողանա բոլոր մտածողայիններն ընդունիլ տալանց աշուրները վար տանելու . վայ անոր որ ամբողջին համար կը յանկեցնէ իր խօսքն . ու իր լիզուռն . լիզուռն կը տա՛ն խօսքին ու խօսքը մտածումին . . . մտածումը հողանց մէջ արագ կը թռչի՝ խօսքին վրայ խրելէ տալով, եւ թուսնոր մտածումը կ'ընկուզանին ու մտածման վերեւ կը դադան, ինչպէս հողը կը գողայ ստորերկրեանց լեղեղի մը վերեւ . Հողին դողայլէն՝ ամբողջ պիտի կարենայ՝ գուշակել հեղուկ խորութիւնը, անոր ալիքներուն աղաղակներն . . .

Չգողանալ հողանց մէջ կը յարմար, կը վառի, կը հրդեհուի՝ ինչպէս աշխարհ իր անտես ու խորունկ ճանտերուն մէջ։ Որքան մարդիկ արին տեսնեն իմ դէմքիս վրայ, այնքան ըզգացում կը գտնեն առեղծուած մէջ։

Ո՞վ իմ երգս, ամաղ աշխարհիս սահմաններէն անդին . . . մահկանացու տեսողութիւն մը, նայն իսկ ջիւղեղայն թեւեր փոխ անկնով, երբեք պիտի չկրնայ ջեղի հասնիլ, քա յարդգողիք միայն պիտի բաղխի, գութակելով թէ

(*) Գիտատի ԼԵՃ բանաստեղծ-հայրենասեր Թորոսի եւ, Շախարսարի ջերմասեր զի խաւր անմասնութիւնը։ Միցըրիվիչն անգ մէջ ինքնիքը գաղտնաբացած է։